

Jubileusz Profesora Stanisława Grzybowskiego

Dnia 14 stycznia 2011 roku w Instytucie Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie odbyła się uroczystość wręczenia Profesorowi Stanisławowi Grzybowskiemu, świętującemu 80. urodziny, książki jubileuszowej pt. *Człowiek w teatrze świata. Studia o historii i kulturze*, którą zredagowała prof. Bożena Popiołek, uczennica Profesora. Na książkę złożyło się 38 artykułów przygotowanych przez przyjaciół, uczniów, współpracowników, autorów poczuwających się do różnorodnych więzi z Jubilatem. Skupiają się one w pięciu grupach powiązanych tematycznie z zainteresowaniami naukowymi Grzybowskiego: *Człowiek w rodzinie*, *Człowiek w kulturze*, *Człowiek w teatrze świata*, *Człowiek w podróży* i *Człowiek w polityce*.

W imieniu władz Uczelni i swoim gratulacje złożyli prorektor prof. Tadeusz Budrewicz i dziekan prof. Kazimierz Karolczak. Działalność naukową Profesora przybliżył zebrany prof. Franciszek Leśniak, koncentrując się na najważniejszych nurtach jego badań i publikacji. W dalszej części spotkania, którego ozdobą było erudycyjne, jak zwykle, wystąpienie Jubilata, nastąpiło wręczenie książki jubileuszowej. Gratulacjom, wspomnieniom i życzeniom nie było końca.

Najobszerniejszy nurt twórczości naukowej Stanisława Grzybowskiego stanowią publikacje i badania dotyczące dziejów kultury politycznej, często połączone z ujęciem biograficznym. Ten kierunek widoczny jest już w debiucie naukowym (*Mikołaj Sienicki – Demostenes sejmów polskich*) poświęconym nie tylko najwybitniejszemu z przywódców ruchu egzekucyjnego, ale również w nowy sposób ukazującym program tego ruchu i jego uwarunkowania. Podobnie następną z ważniejszych wczesnych publikacji, *Sylwetka polityczna i wyznaniowa Jana de Monluc*, łączy element biograficzny z ideowym, znacząco zarazem uzupełniając wiedzę o przesłankach polityki francuskiej wobec Rzeczypospolitej w czasach pierwszego bezkrólewia.

Rozprawa doktorska, *Poglądy społeczne publicystów hugenockich 1559–1598*, oraz liczne związane z nią opracowania dotyczące Francji czasów odrodzenia i reformacji oznaczały przejście do tematyki dziejów powszechnych, do związków reformacji protestanckiej z kapitalizmem. Autor łączy mentalność i ideologię kalwińską z ideologią samodzielnych przedsiębiorców, w tym szlachty aktywnej jako kierownicy swych gospodarstw rolnych, kładzie nacisk na nową etykę pracy i przedsiębiorczości osobistej.

Z kolei rozprawa habilitacyjna, *Polityka kolonialna Tudorów i pierwszych Stuartów*, wypływa z zainteresowania dyskusją nad tak zwanym absolutyzmem Tudorów i korzeniami rewolucji angielskiej. Rozprawa neguje fakt istnienia w Anglii

absolutyzmu, ukazując zależność Korony od struktur parlamentarnych i nieformalnych struktur społecznych nawet w tak zdawałoby się niezależnej od dotychczasowych układów dziedzinie jak polityka kolonialna. Ukazuje również, iż Korona nie dążyła do wzmocnienia zakresu swej władzy, a jedynie do jej obrony, zaś w ofensywie były nowe siły społeczne, nietolerancyjne i agresywne. Uzupełniały ją inne publikacje dotyczące spraw pozaeuropejskich, z których wymienić należy rozprawkę *Smoła, dziegieć, terpentyna czyli jeszcze o Polakach w Virginii*, obalającą przekonania o ich olbrzymim znaczeniu i sprowadzającą ich rolę do właściwych rozmiarów. Z szeregu dalszych publikacji dotyczących dziejów Wysp Brytyjskich podkreślić trzeba znaczenie *Historii Irlandii* – jako pierwszej tak obszernej i nowatorskiej metodologicznie syntezy dziejowej pióra autora.

Posiadając już na swym koncie popularnonaukowe biografie Henryka VIII, Marcina Lutra i Mikołaja Kopernika, przystąpił autor do opracowania trzech biografii polityków nadających ton drugiej połowie XVI wieku: Henryka Walezego, Elżbiety I i Jana Zamoyskiego. Zwłaszcza biografia Walezego miała istotne znaczenie dla czytelnika polskiego, gdyż ukazując wyniki najnowszych badań francuskich i własnych, autor burzył ugruntowane i nieudokumentowane opinie, dotyczące nie tylko osoby pierwszego elekta, ale i całokształtu stosunków polsko-francuskich w tym okresie, wynikające często z narodowych kompleksów. Śmiały krytycyzm wobec zastarzanych a błędnych poglądów to zresztą cecha wielu innych jego publikacji.

Rozszerzanie zainteresowań Profesora z zakresu dziejów kultury i cywilizacji uwidoczniło się najpierw w serii artykułów, z których za najważniejsze uznać należy: *Strach w XVI w. – nowe wzorce osobowe, Czas dalekich podróży*, a zwłaszcza *Książęta i żebracy*, podkreślający rolę kulturową dawnych żebraków i włóczęgów. W zbiorowej *Historii Europy* Profesor opracował syntezę historii kultury europejskiej, w książce *Sarmatyzm* dał nową wykładnię ważnej części kultury staropolskiej, a w tomie esejów *Trzyńście miast. Antynomie kultury europejskiej*, wychodząc od roli miast włoskich, ukazał rodowody miast jako problemy węzłowe dla dziejów kultury europejskiej.

Zainteresowanie Profesora dziejami historiografii datuje się od wczesnej jego książki *Teki Naruszewicza* oraz obszernej monografii *Z dziejów popularyzacji nauki w czasach saskich*, poświęconej Szymonowi Majchrowiczowi, Stanisławowi Duńczewskiemu i Benedyktowi Chmielowskiemu. Uzupełniły je następnie publikacje dotyczące Jan Długosza, Marcina Kromera, Stanisława Orzechowskiego, Stanisława Żółkiewskiego, a także obszerne wstępy do wydań wybranych dzieł Wacława Sobieskiego, Stanisława Łempickiego i Janusza Tazbira. Refleksji metodologicznej i historiozoficznej Profesor dawał wyraz niejednokrotnie, między innymi w artykułach *O etyce historyka herezji kilka* oraz *O potrzebie fałszywej tradycji* i zatytułowanym ironicznie „*Byję, byjesz, byje*”, czyli *normatywna teoria języka*, ponieważ sprawa piękna, precyzji i zrozumiałości języka również w publikacjach naukowych była mu zawsze bliska. Bardzo często odwołuje się do badań porównawczych, zarówno w czasie, jak i przestrzeni. Stąd w jego twórczości znajdziemy takie interesujące drobiazgi jak opowieść o *Uroczystościach w Kairze po zdobyciu Kamieńca Podolskiego* czy *Brukselscy krewni królowej Konstancji*, wzbogacające wiedzę o łączności dziejów Rzeczypospolitej z dziejami powszechnymi.

Wiele publikacji i wystąpień na konferencjach krajowych i zagranicznych zawierało opinie o innych narodach europejskich i Europie jako całości. Do takich należą *Granice Europy*, rozprawka *Sarmaci i Holendrzy*, obszerna monografia *Szlachta, Węgry, Habsburgowie*, czy wreszcie *Polskie refleksje na temat włoskiego południa*, a również publikacje dotyczące śladów odkryć geograficznych w świadomości europejskiej, na przykład *Odkrywanie odległych królestw* poświęcone ocenie ustroju państw i społeczeństw pozaeuropejskich przez dawnych żeglarzy i podróżników. Rozpoczynają one rozwijający się nurt w twórczości Autora, dotyczący dziejów świadomości europejskiej, świadomości zarówno podobieństw, jak i różnic, łączących i dzielących narody Europy. W tym zakresie szczególną rolę odgrywa niedawno wydana książka *Rodowody stolic*.

Jest wreszcie Grzybowski autorem pomnikowych syntez historii wczesnonowżytnej, mianowicie ujętych na szerokim tle *Dziejów Polski i Litwy 1506–1648* i *Narodzin świata nowożytnego: 1453–1605*. W tych dziełach najpełniej uzewnętrzniał talent historyka poszukującego prawdy przez komparatystykę.

Twórczość Jubilata obejmuje około 240 publikacji, w tym ponad 20 książek, nie licząc kolejnych wydań niektórych z nich. Uprawia on też poezję – od niej niejako zaczynał, pisząc w 1948 roku uwagi *Jeszcze w sprawie „Laury i Filona”*.

Franciszek Leśniak